

Teória mediálnych systémov optikou systémovej teórie: analýza (dis)funkcií televízie verejnej služby v krajinách EÚ ako mediálneho subsystému

(Projekt dizertačnej práce)

Obsah

1.	Výskumná téma a výskumný problém	2
2.	Cieľ práce	3
3.	Výskumné otázky	3
4.	Metodológia	3
5.	Teoretické východiská.....	5
5.1	Mediálny systém a jeho výskum v mediálnych štúdiách	5
5.2	Teória sociálnych systémov Niklasa Luhmanna	6
5.3	Mediálny systém optikou teórie sociálnych systémov	8
5.4	Televízia verejnej služby: minulosť a budúcnosť konceptu.....	12
6.	Literatúra	12

1. Výskumná téma a výskumný problém

Predstava, že mediálne systémy celého sveta sa dajú na základe určitých kritérií kategorizovať na rôzne modely, láka mediológov už desaťročia. Záujem o komparatívny výskum mediálnych systémov sa za posledné roky pod vplyvom postupujúcej globalizácie a zmenšujúcich sa hraníc ešte zvýšil. Nejde pritom o čisté poznanie pre poznanie: v ideálnom prípade by mal byť tento výskum schopný nielen popísať súčasné rozdiely medzi mediálnymi systémami v rôznych častiach sveta, ale zároveň aj vysvetliť pôvod týchto rozdielov a predikovať budúci vývoj v podobe ich uchovania či postupného stierania a homogenizácie. Komparácia mediálnych systémov okrem toho môže prispieť k prenosu poznatkov, skúseností a príkladov dobrej praxe z jednej krajiny do druhej.

Hlavný problém komparatívneho výskumu mediálnych systémov, prejavujúci sa v prakticky všetkých textoch na túto tému od základného diela Sieberta, Petersona a Schramma *Four Theories of the Press* (1956) až po aktuálny bestseller Hallina a Manciniho *Systémy médií v postmoderním svete - tri modely médií a politiky* (2008), spočíva vo voľbe adekvátnych indikátorov, ktoré by zachytávali najdôležitejšie črty mediálnych systémov a umožňovali ich popis a porovnanie. Tieto indikátory by mali vychádzať z dôkladného preskúmania a konceptualizácie termínu *mediálny systém*. Napriek tomu, že ide v súčasnosti o termín populárny a často používaný, autori sa k jeho definícii a konceptualizácii stavajú laxne. To má za následok to, že výber indikátorov, na základe ktorých sa jednotlivé mediálne systémy popisujú a zaraďujú do rôznych modelov, zostáva intuitívny a nepodložený. Inými slovami, ako možno kategorizovať niečo, čo nie je definované, a ako následne možno hodnotiť a porovnávať relevanciu týchto kategorizácií?

Hoci pojem *mediálny systém* evokuje inšpiráciu systémovou teóriou, autori z nej nijako nečerpajú, a termín *systém* používajú v reduktívnom zmysle, ako nálepku na označenie oblasti výskumného záujmu. Pokúsime sa preto využiť nielen terminológiu, ale aj myšlienky systémovej teórie, a prispieť tak k tvorbe silnejšej teoretickej opory v oblasti výskumu mediálnych systémov, inými slovami niečomu, čo Luhmann nazýva „samonosnou konštrukciou“ (2006: 8).

Možnosti empirickej aplikácie modelu mediálneho systému inšpirovaného teóriou sociálnych systémov Niklasa Luhmanna následne otestujeme na porovnaní televízií verejnej služby v krajinách Európskej únie a analýze ich (dis)funkcií. Televízie verejnej služby možno

chápať ako obzvlášť významné subsystemy v rámci mediálnych systémov, keďže práve od nich sa očakáva, že budú podpornou a hybnou silou fungujúcej občianskej spoločnosti, ktorá je esenciálnou zložkou demokratického systému. Od počiatku televízie verejnej služby ju ale sprevádzajú otázky týkajúce sa definície jej úlohy a princípov fungovania, ako aj otázky uplatňovania definovaných úloh a princípov v praxi. Pod vplyvom tlakov zo strany politického systému, tlakov zo strany trhu a tlakov vyplývajúcich z rozmachu nových technológií sa legitimita televízie verejnej služby ani zďaleka nejaví ako nesporná, a to až do takej miery, že v súvislosti s televíziou verejnej služby dokonca môžeme hovoriť o jej miznutí.

2. Cieľ práce

Cieľom práce je na základe teórie sociálnych systémov Niklasa Luhmanna vytvoriť a popísať model *mediálneho systému*, a následne otestovať možnosti empirickej aplikácie tohto modelu na analýze (dis)funkcií televízií verejnej služby v krajinách Európskej únie.

3. Výskumné otázky

1. Ako možno na základe všeobecnej teórie systémov a teórie sociálnych systémov definovať termín *mediálny systém*?
2. Aké sú hlavné črty a charakteristiky mediálnych systémov, a podľa akých indikátorov možno mediálne systémy porovnávať?
3. Aké sú hlavné systémové (dis)funkcie televízie verejnej služby v krajinách Európskej únie optikou modelu mediálneho systému odvodeného od teórie sociálnych systémov?
4. Nakoľko prínosná je aplikácia teórie sociálnych systémov pre účely komparatívnej analýzy mediálnych systémov?

4. Metodológia

Ako sme uviedli vyššie, hoci mediálne systémy a ich komparácia patria v rámci mediálnych štúdií k najhorúcejším témam súčasnosti, definícia *mediálneho systému* ako ústredného termínu je prinajmenšom sporná a nejasná. Keďže chýba definícia a teoretické ukotvenie ústredného pojmu, chýba i základ pre odvodenie indikátorov, čo jednotlivé modely posúva do

roviny nepodložených domnienok. Autori síce tvrdia, že analyzujú mediálny systém, no v skutočnosti začínajú i končia pri podaní viac či menej úplného zoznamu jeho premenných. Otázkou je, ako je možné sa z tohto stavu vymaniť.

Na tomto mieste sa ponúkajú dve cesty. Tou prvou je postupné empirické testovanie predstavených kategorizácií a indikátorov, upozorňovanie na sporné prípady a pridávanie ďalších kategórií a indikátorov, ktorým sa pôvodní autori nevenovali. Stále ale bude chýbať teoretická oporná konštrukcia, takže kategorizácie a indikátory budú mať stále len charakter viac či menej potvrdených intuitívnych domnienok.

Druhou cestou je pokúsiť sa dodať termínu *mediálny systém* teoretickú oporu, definovať ho, a indikátory a následné kategorizácie vyvodzovať z tohto základu. V tomto ohľade sa inšpirujeme teóriou sociálnych systémov Niklasa Luhmanna.

Tieto dve cesty vyjadrujú všeobecnú dilemu o tom, ako pristupovať k štúdiu okolitého sveta. Ako uvádza Ansari (2004), núkajú sa nám dve základné pozície: redukcionistická (v našom prípade prvá spomenutá cesta) a systémová (v našom prípade druhá spomenutá cesta). Redukcionizmus je založený na myšlienke, že najlepším spôsobom, ako preskúmať rôzne fenomény, je študovať fungovanie a vlastnosti ich individuálnych častí. Praktické uplatnenie tohto prístupu by vyzeralo tak, že by sme sa pri skúmaní ľudského tela zaoberali zvlášť jednotlivými orgánmi, svalmi, tkanivami, kosťami či bunkami. V našej práci sa ale budeme snažiť aplikovať druhú pozíciu, čiže systémový, holistický prístup, ktorý sa zameriava na fungovanie celku a na vzťahy medzi prvkami. Namiesto skúmania jednotlivých orgánov sa teda skúma to, aké sú medzi nimi vzťahy, aké plnia funkcie a ako telo funguje ako celok. Laicky povedané, redukcionisti síce môžu dokonale rozpitvať žabu a preskúmať jej jednotlivé orgány, svaly a tkanivá, ale to im odhalí neodhalí nič o tom, ako tieto elementy spolupracujú a v akom sú vzájomnom vzťahu, takže samotný fenomén života zostáva skrytý.

Táto analógia sa dá uplatniť aj na oblasť mediálnych štúdií: skúmanie jednotlivých mediálnych organizácií, mediálnych produktov či iných aspektov je síce dôležité, no o tom, či prostý súhrn týchto poznatkov môže slúžiť na celkový popis mediálnych systémov, máme vážne pochybnosti. Jednotlivé mediálne organizácie a ich produkty totiž neexistujú vo vákuu, ale navzájom sa ovplyvňujú. Okrem toho musíme brať do úvahy aj prostredie, v ktorom sa vyskytujú: na ich podobu a produkty ich činnosti má vplyv i ekonomický, politický či spoločenský systém. Bez preskúmania týchto vzájomných vzťahov nebudeme môcť hlbšie pochopiť, prečo sú médiá také, aké sú, čo Siebert, Peterson a Schramm vytýčili ešte v roku

1956 ako centrálnu otázku štúdia mediálnych systémov, a nebude tak možné ani predikovať ich ďalší vývoj.

V rámci druhej časti práce sa pokúsime otestovať možnosti empirickej aplikácie modelu mediálneho systému odvodeného od teórie sociálnych systémov na analýze a porovnaní (dis)funkcií televízií verejnej služby v krajinách Európskej únie. Vychádzať budeme z metaanalýzy dostupných analýz a dokumentov, pričom sa budeme venovať histórii televízie verejnej služby, ideám, na ktorých je postavená, jej podobám v jednotlivých štátoch, až pristúpime k samotnej identifikácii jej funkcií a disfunkcií. Jednotlivé televízie verejnej služby budeme vnímať ako subsystemy daných mediálnych systémov, nachádzajúcich sa v širšom prostredí sociálnych systémov (spolu s ich ďalšími subsystemami, ako napr. politický, ekonomický, právny, vedecký, umelecký a náboženský), systémov strojov a psychicko-organických systémov (ľudí). (Dis)funkcie sa pokúsime popísať a analyzovať v rámci vzťahov televízie verejnej služby ako mediálneho subsystemu s takto definovaným prostredím.

5. Teoretické východiská

V rámci špecifikácie teoretických východísk budeme postupovať od: a) výskumu mediálnych systémov v rámci mediálnych štúdií, b) teórie sociálnych systémov Niklasa Luhmanna k c) popisu mediálneho systému optikou teórie sociálnych systémov a d) stručnej charakteristiky stavu televízie verejnej služby v EÚ.

5.1 Mediálny systém a jeho výskum v mediálnych štúdiách

Ako sme už uviedlo, pretrvávajúcim problémom výskumu mediálnych systémov je fakt, že mediológovia dlhodobo rezignujú na pokusy o bližšiu definíciu samotného termínu *systém*. V snahe zistiť, čo pod týmto pojmom myslia, sme preskúmali a) slovníkové definície termínu mediálny systém, b) práce opisujúce alebo porovnávajúce konkrétne mediálne systémy jednotlivých krajín, a c) práce predkladajúce typológie a klasifikácie mediálnych systémov (Siebert, Peterson, Schramm 1956, Williams 1968, Lowenstein 1979, Hachten 1981, Altschull 1984, Picard 1985, Sparks a Splichal 1988, McQuail 2005, Hoffman-Riem 1996, Smaele 1999, Cunningham a Flew 2000, Hallin a Mancini 2004, Curran et al. 2009).

Autori teoretických i empirických štúdií sa priamej a jednoznačnej definícii pojmu *mediálny systém* často vyhýbajú. Zaobchádzajú s ním ako s niečím, čo je natoľko bežné a často používané, že to už netreba definovať, prípadne ho chápu ako súhrnný termín pre súbor médií určitej krajiny alebo oblasti (čím jeho význam redukujú na *mediálnu krajinu*), či v lepšom prípade ako dáždnik pre najrôznejšie aspekty médií, z ktorých si následne jeden alebo viac aspektov vyberú a popíšu, prípadne porovnajú.

Určitú predstavu o tom, čo majú autori pod pojmom *mediálny systém* na mysli, si môžeme vytvoriť, ak sa bližšie pozrieme na aspekty, ktoré v rámci mediálnych systémov skúmajú a na základe ktorých ich porovnávajú. Najčastejšie ide o: 1. *vzťah médií a štátnej moci*, 2. *vzťah médií a politického systému*, 3. *ekonomickú stránku fungovania médií*, a 4. *konštrukciu žurnalistiky ako profesie*.

Celkovo ale musíme skonštatovať, že termín *mediálny systém* sa používa ako čierna skrinka, z ktorej výskumníci podľa potreby vyťahujú jednotlivé znaky, nechávajú celok nepreskúmaný, čo robí z predložených kategorizácií viac či menej intuitívne a subjektívne konštrukty, ktorých súboj zostáva na úrovni dohadov, keďže im zhodne chýba teoretická opora a tým pádom i presvedčivejšie argumenty.

5.2 Teória sociálnych systémov Niklasa Luhmanna

Pri hľadaní teoretickej opory pre komparatívny výskum mediálnych systémov sa môžeme inšpirovať teóriami, v ktorých je systém v najširšom a najvšeobecnejšom zmysle hlavným objektom záujmu. Konkrétne budeme pracovať s teóriou sociálnych systémov, kam mediálne systémy nepochybne patria, ktorú rozpracoval Niklas Luhmann (2006).

Systém podľa neho vzniká vydifferentovaním sa zo svojho prostredia, redukciou jeho komplexity za určitých historických podmienok, ktoré túto redukciu umožnili. Práve diferenciacia systém/prostredie je základom systému: systém sa neskladá z prvkov a vzťahov, ale z opakujúcich sa diferencií systém/prostredie (to Luhmann označuje ako *systémovú diferenciáciu*). Od toho sa odvíja i diferenciácia systému na subsystemy, v rámci ktorej rozlíšil Luhmann štyri základné typy: segmentácia, diferenciácia centrum-periféria, hierarchia, a v súčasnosti prevládajúca funkčná diferenciácia (v jednotlivých fázach vývoja spoločnosti sa podľa neho postupne menil dominujúci typ).

Ako Luhmann chápe už spomenutú komplexitu? Ako *komplexný* Luhmann označuje previazaný súbor prvkov, ak na základe imanentného obmedzenia spojovacej kapacity prvkov

už nejde každý prvok kedykoľvek spojiť so všetkými ďalšími prvkami. Komplexita tak znamená selekčný tlak. Prostredie každého systému je komplexnejšie než systém sám, pričom systém sa musí prispôsobovať nielen prostrediu, ale i vlastnej komplexite. Redukciu komplexity dosahujú systémy dvoma spôsobmi: prostredníctvom tvorby procesov a štruktúr (štruktúra spočíva v obmedzení v systéme prípustných vzťahov, pričom toto obmedzenie konštituuje zmysel jednania; sociálne štruktúry sú štruktúrami očakávania).

Sociálne systémy sú autopoietickými systémami, čiže sebareproduktujúcimi sa systémami, ktoré sami rozhodujú o svojich prvkoch. Prvky majú temporálny charakter a neustále vznikajú a zanikajú (to umožňuje systému lepšie zvládanie komplexity). Aby systém reprodukoval svoje prvky ako svoje prvky a nie ako niečo iné, musí byť schopný sebapozorovania a vytvárania sebaopisu. Produkciu prvkov riadia štruktúry systému, ktoré sú relatívne stabilné (no môžu sa meniť) a zabezpečujú tak jeho uchovávanie. Autopoietický systém sám rozhoduje o svojich prvkoch, štruktúrach i procesoch, a je preto operačne uzavretý a z prostredia neimportuje žiaden materiál ani energiu. Dokáže s ním však interagovať, čiže je interakčne otvorený (prostredníctvom interpenetrácie si systémy dávajú vzájomne k dispozícii svoju vlastnú komplexitu, a tým aj neurčitosť, kontingenciu a selekčný tlak; nejde len o vzájomný prienik v prvkoch, ale o vzájomný príspevok k selektívnej konštitúcii prvkov, ktorý vo výsledku vedie k takémuto prieniku). Kvôli tomu, aby boli systémy schopné prispôsobovať sa svojmu prostrediu a reagovať naň, si vytvárajú štruktúrne zdvojenia. Snahou systémov je udržať autopoiesis v chode, pričom jej prerušeniu zabraňujú prostredníctvom tvorby rozporov, ktoré v systéme plnia funkciu imunitného systému. Rozpor v sociálnych systémov vzniká kontradikciou v komunikácii alebo rozporom v komunikačných úmysloch; v imunitnom systéme spoločnosti má rozpor poplašnú funkciu, keďže destabilizuje systém, čo je pre systém nevyhnutné, keďže potrebuje vyššiu mieru nestability, aby mohol priebežne reagovať sám na seba a na svoje prostredie

Bazálnym procesom sociálnych systémov, ktorý produkuje prvky, je komunikácia. Tú Luhmann nechápe ako prenos, ale ako koordinovanú selektívnu činnosť, konkrétnejšie syntézu troch selekcií: 1. informácie (tá je selekciou zo známeho či neznámeho repertoáru možností), 2. správania, ktoré zdieľuje túto informáciu, a rozlíšenia informácie od jej zdieľania, a 3. akceptácie alebo odmietnutia zdieľanej zmyslovej redukcie. Komunikácia nie je nastoľovanie konsenzu, ale transformáciou nezmyselného či neočakávaného do

zmysluplného. Vďaka nej systém zvyšuje svoju citlivosť a vystavuje sa prostredníctvom trvalej senzibility a dráždivosti evolúcii.

Luhmann sa popri aplikácii všeobecnej systémovej teórie na sociológiu venoval aj jej aplikácii na mediálne štúdiá. Túto aplikáciu však nevyužil na definíciu a popis mediálneho systému, ale na analýzu dvojitej reality médií (seba-referencie a ino-referencie). Upozorňuje, že za dvojitou realitou médií nie je možné odhaliť žiadnu *skutočnú, objektívnu* realitu, s ktorou by bolo možné mediálne výstupy porovnávať, aj keď masové médiá ponechávajú túto ilúziu nedotknutú.

Za masové médiá Luhmann označuje všetky inštitúcie spoločnosti, ktoré využívajú kopírovacie technológie na rozšírenie komunikácie, pričom medzi vysielateľmi a prijímateľmi nedochádza k žiadnej interakcii. Rozlišuje tri základné programy či prúdy masových médií: spravodajstvo, reklamu a zábavu. Mediálny systém je (rovnako ako iné subsystemy sociálneho systému) podľa neho operačne i kognitívne uzavretý a autopoietický, t.j. môže reprodukovať svoje štruktúry a operácie len vlastnými operáciami z vlastných prvkov.

Kódom systému masových médií je rozlíšenie informácie a non-informácie: každá udalosť zakódovaná ako informácia bude zverejnená, každá udalosť kódovaná ako non-informácia je vyradená. Hlavnou funkciou masových médií nie je podľa Luhmanna informovať publikum, ale plniť funkciu spoločenskej seba-percepcie; ich úlohou je konštantne produkovať a spracovávať iritácie, a nie vzdelávať ľudí či vychovávať ich k spoločným normám. Hoci médiá prispievajú k sociálnej konštrukcii reality, nemajú na tento proces výlučný vplyv. Čo sa týka publika, Luhmann vytláča ľudí za hranice systému: tvoria podľa neho prostredie mediálneho systému.

5.3 Mediálny systém optikou teórie sociálnych systémov

Ako možno optikou systémovej teórie charakterizovať mediálny systém? Mediálny systém je autopoietickým systémom, čo znamená, že sám produkuje svoje prvky prostredníctvom svojich prvkov. Jeho prostredie je tvorené sociálnym systémom (vrátane politického, ekonomického, náboženského, právneho, vedeckého a umeleckého subsystemu), psychicko-organickými systémami (tie sú konštruované ako osoby) a systémom strojov. Hranice mediálneho systému sú tvorené zmyslom: mediálna komunikácia musí byť zmyslová komunikácia, a každý pokus myšlienkovu ju prekročiť ju len rozširuje.

Mediálny systém vznikol vydiferecovaním sa zo svojho prostredia, redukciou jeho komplexity, keď na to nastali vhodné historické podmienky. Špecifickým evolučným výdobytkom, vďaka ktorej došlo k vydiferecovaniu mediálneho systému, bolo vynájdenie kníhtlače, technológie kopírovania, ktorá zároveň marí interakciu medzi prítomnými.

Základným prvkom mediálneho systému je mediálna komunikácia. Tá je redukciou všeobecnej komunikácie v rámci celého sociálneho systému vo vecnom zmysle (redukcia na základe binárneho kódu informácia/non-informácia), časovom zmysle (informácia hneď po zverejnení stráca svoju hodnotu a prestáva byť informáciou, takže nemá trvanie) i sociálnom zmysle (mediálna komunikácia znemožňuje priamu interakciu medzi prítomnými, obmedzuje množstvo použiteľných symbolických prvkov, a vďaka dostupnosti v priestore i čase zjednodušuje zdieľanie informácie).

Funkciou mediálneho systému je vykonávať sebazozorovanie sociálneho systému, na základe ktorého sa môže tento systém odlišiť od prostredia. Mediálny systém slúži na konštantnú tvorbu a spracovanie iritácií, na tvorbu sociálnej pamäte, na generovanie podkladovej reality, ktorú možno v rámci ďalších komunikácií považovať za danú.

V rámci mediálneho systému možno rozoznať štyri *subsystémy*: televíziu, tlač, rozhlas a internet. Každý z nich predstavuje špecifickú vecne-časovo-sociálnu redukciu mediálnej komunikácie. Okrem toho v rámci mediálneho systému rozoznávame tri *prúdy*: spravodajstvo, reklamu a zábavu. Ďalej v ňom možno badať viacero typov diferenciacie (v zmysle *vnútornej organizácie*): segmentáciu, diferenciaciu na centrum-perifériu, hierarchickú diferenciaciu a funkčnú diferenciaciu.

Všetka komunikácia, ktorá v mediálnom systéme prebieha, je mediálnou komunikáciou, a systém tým pádom sám definuje svoje prvky, štruktúry i procesy. Žiadna iná komunikácia doň nevstupuje, pretože zverejnením masovými médiami by sa opäť zaradila medzi mediálnu komunikáciu.

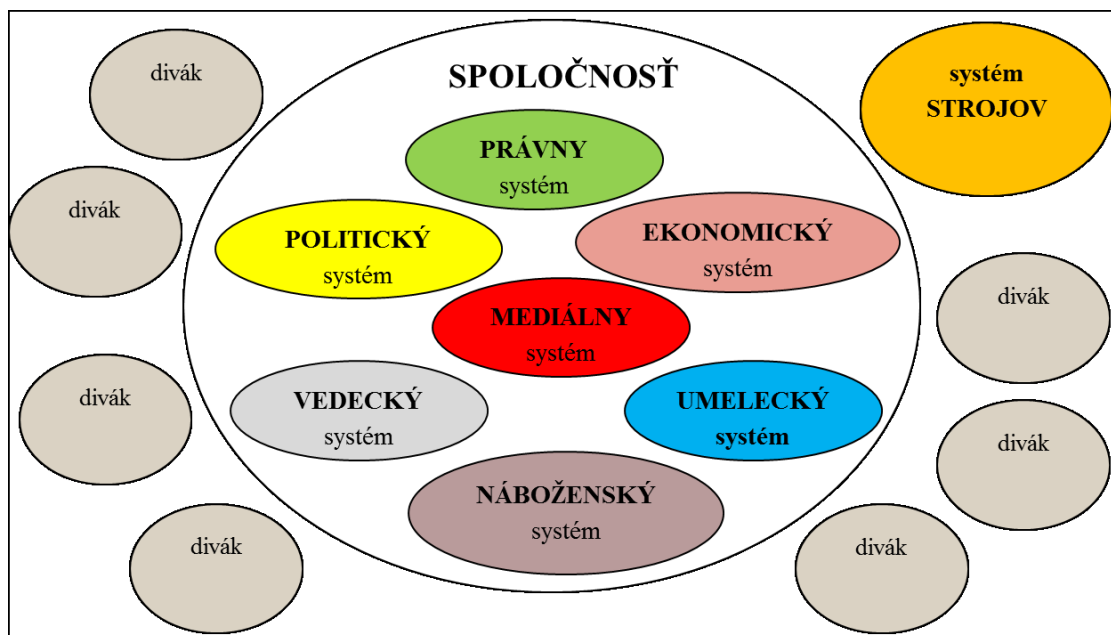
Mediálny systém si okrem štruktúr selekcie informácie a výpovede a štruktúr tém, prúdov a oblastí vytvára i *formálne štruktúry*. Tie sú tvorené štruktúrami mediálnych produktov, rubriek, médií (konkrétnych titulov či staníc) a štruktúrami médií podľa typu (napr. mienkotvorné, bulvárne) a dosahu (celoštátne, regionálne, lokálne médiá). Tieto formálne štruktúry slúžia na *sebaopis* mediálneho systému: ide o zjednodušený pohľad, konštrukt, ako systém vníma sám seba a zaobchádza sám so sebou, a zároveň i to, ako ho vníma jeho

prostredie, najmä diváci. Formálna štruktúra ale nie je štruktúrou, podľa ktorej by sa mediálny systém reprodukoval.

Mediálny systém je so systémami (a ich subsystémami) nachádzajúcimi sa v jeho prostredí *procesne zdvojený* (reaguje na udalosti-komunikácie prebiehajúce v ostatných subsystémoch, pozoruje ich a opisuje, no činí tak vlastnými operáciami) i *štruktúrne zdvojený*. Aká je podoba týchto štruktúrnych zdvojení?

Začneme vzťahom mediálneho systému s ostatnými subsystémami sociálneho systému: 1. s *politickým systémom* (štruktúrnym zdvojením na strane mediálneho systému je prúd spravodajstva, na strane politického systému ide o štruktúry techník PR), 2. s *ekonomickým systémom* (štruktúrnym zdvojením na strane mediálneho systému je reklama, pričom toto štruktúrne zdvojenie môže mať v podobe komercializácie vplyv i na prúdy spravodajstva a zábavy), 3. s *právnym systémom* (tu je dôležité najmä štruktúrne zdvojenie na strane právneho systému, ktorým je mediálna legislatíva), 4. s *náboženským systémom* (je konkurentom mediálneho systému v otázke určovania zmysluplného a jeho zachovávaní), 5. s *umeleckým systémom* (štruktúrnym zdvojením na strane mediálneho systému je zábava, pričom toto štruktúrne zdvojenie sa môže infiltrovať i do prúdu spravodajstva a reklamy), a 6. s *vedeckým systémom* (mediálny systém trivializuje vedu na zábavu, no na druhej strane podporuje citovaním zdrojov z radov odborníkov svoju dôveryhodnosť).

Obr.1: Mediálny systém a jeho prostredie

Štruktúrnym zdvojením mediálneho systému a psychicko-organických systémov (divákov) sú podľa Luhmanna schémy, čiže pravidlá pre vykonávanie operácií. Na strane mediálneho systému sa prejavujú ako rutinné selekcie informácie a výpovede, ktoré formujú rutinnú mediálnu komunikáciu, a tá zase na strane divákov podporuje rutinné selekcie percepcie.

Aby mediálny systém uchoval svoju existenciu, musí chrániť svoju autopoiesis. Prerušenie autopoiesis nastane, ak už mediálny systém nie je schopný reprodukovať komunikáciu z komunikácie. Mediálnemu systému hrozia tri hlavné možnosti prerušenia autopoiesis: 1. zničenie mediálneho systému prichádzajúce z prostredia (mediálny systém tomu zabraňuje napr. podporou svojej autonómie voči ostatným systémom), 2. porucha tvorby porozumenia (mediálny systém tomu zabraňuje prostredníctvom tvorby schém), a 3. narušenie zdania pravdivého zobrazovania reality (mediálny systém mu zabraňuje prostredníctvom ustanovenej praxe pri naprávaní omylov a vysvetľovaní zámerných manipulácií, a prostredníctvom konštrukcie žurnalistiky ako profesie).

Hlavné črty a charakteristiky mediálnych systémov optikou všeobecnej systémovej teórie a Luhmannovej teórie sociálnych systémov zhrňame v navrhovanej definícii termínu *mediálny systém*:

Mediálny systém je funkčným subsystémom sociálneho systému, plniaci úlohu (seba)pozorovania spoločnosti a produkcie sociálnej pamäte. Je autopoietickým systémom reprodukujúcim svoje prvky, t.j. mediálnu komunikáciu, na základe stabilných štruktúr, t.j. štruktúr výberu informácií a výpovedí. Mediálny systém vznikol redukciou komplexity svojho prostredia: mediálna komunikácia je vecnou, časovou i sociálnou redukciou všeobecnej sociálnej komunikácie. Mediálny systém interaguje so svojim prostredím (s ostatnými funkčnými subsystémami sociálneho systému a psychickými systémami), a prispôsobuje sa im prostredníctvom vytvárania štruktúrnych zdvojení. Nemá konečný účel v teleologickom zmysle, jeho cieľom je uchovanie autopoiesis v chode, čo dosahuje prostredníctvom ochrany svojej autonómie voči prostrediu, podpory tvorby porozumenia a vytvárania zdania pravdivého zobrazovania reality (podpory dôvery publika).

Aké aspekty sa na tomto základe javia ako smerodajné pre tvorbu indikátorov adekvátnych pre skúmanie a porovnávanie mediálnych systémov? Navrhujeme, aby sa indikátory odvíjali od štyroch hlavných osí: 1. vydiferencovanie mediálneho systému, 2. autopoiesis mediálneho systému, 3. vzťahy s prostredím, a 4. uchovanie autopoiesis. V rámci prvej osi, *vydiferencovania mediálneho systému*, považujeme za potrebné sústrediť sa na identifikáciu

konfigurácie podmienok umožňujúcich vznik mediálneho systému a ich časopriestorové ukotvenie. V rámci druhej osi, *autopoiesis mediálneho systému*, je vhodné upriamiť pozornosť na a) selekciu informácie (spôsob výberu i pole výberu), b) selekciu výpovede (spôsob výberu i pole výberu) a c) sebaopis mediálneho systému (štruktúra mediálnych produktov, rubriek, médií, štruktúra podľa dosahu a typu). V rámci tretej osi, *vzťahy mediálneho systému s prostredím*, by bolo vhodné preskúmať a) vzťah mediálneho systému s divákmi (psychicko-organickými systémami), b) vzťah so systémom strojov, a c) vzťah so subsystémami sociálneho systému (politickým, ekonomickým, právnym, náboženským, umeleckým a vedeckým systémom). No a v rámci štvrtej osi, *uchovanie autopoiesis*, je potrebné preskúmať, ako mediálny systém zabraňuje: a) možnému zničeniu zo strany prostredia, b) poruchám tvorby porozumenia, a c) narušeniu dôvery divákov v pravdivé zobrazovanie reality (konkrétne máme na mysli prax pri naprávaní omylov a odhaľovaní klamstiev, a konštrukciu žurnalistiky ako profesie).

5.4 Televízia verejnej služby: minulosť a budúcnosť konceptu

6. Literatúra

Bertalanffy, L. von. 1950. An Outline of General System Theory. *The British Journal for the Philosophy of Science*, vol. 1, no. 2, pp.134-165.

Blumler, J. G. 1992. *Television and the Public Interest: Vulnerable Values in Western European Broadcasting*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Blumer, J. G. and Gurevitch, M. 1995. Towards a Comparative Framework for Political Communication Research. In Blumer and Gurevitch, eds., *The Crisis of Public Communication*, pp. 59-72. London: Routledge.

Curran, J., Seaton, J. 1991. *Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain*. London: Routledge.

Dahlgren, Peter. 1995. *Television and the public sphere*. London: Sage.

Dahlgren, P., Sparks, C. 1997. *Communication and Citizenship: Journalism and the Public Sphere*. London, New York: Routledge.

Habermas, J. 2000. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia.

Jakubowicz, K. 2010. Introduction. Media System Research: An Overview. In Dobek-Ostrowska, B., Glowacki, M., Jakubowicz, K. and Sükösd, M., eds., *Comparative Media Systems. European And Global Perspectives*. Budapest, New York: Central European University Press.

Hachten, W. A. 1981. *The World News Prism: Changing Media, Clashing Ideologies*. Ames: The Iowa State University Press.

Hallin, D. C. and Mancini, P. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě. Tři modely médií a politiky*. Praha: Portál.

Luhmann, N. 2006. *Sociální systémy. Nárys obecní teorie*. Brno: CDK.

Luhmann, N. 2000. *The Reality of the Massmedia*. Maldon, Cambridge: Polity Press.

Martin, L. J. and Chaudhary, A. G. 1983. *Comparative Mass Media Systems*. New York: Longman.

McQuail, D. 2000. *McQuail's Mass Communication Theory*. London: Sage.

McQuail, D. 1994. *Mass Communication Theory. An Introduction*. London: Sage.

Merril, J. C. and Lowenstein, R. L. 1979. *Media, Messages and Men: New Perspectives in Communication.* New York, London: Longman.

Siebert, F. S., Peterson, T. and Schramm, W. 1956. *Four Theories of the Press.* Urbana: University of Illinois Press.

Skyttner, L. 1996. General Systems Theory: Origin and Hallmarks. *Kybernetes*, vol. 25, no. 6, pp. 16-22.

Sparks, C. and Splichal, S. 1988. *Journalistic Education and Professional Socialization.* Paper presented at the 19th IAMCR Conference, Barcelona, July 25-29.

Williams, R. 1968. *Communications.* Harmondsworth: Penguin Books.